

Asia: VN/24649/2023/

Ositusvaateen vanhentuminen; työryhmän mietintö

Yleistä

Onko teillä yleistä lausuttavaa työryhmän ehdotuksesta?

Suomen Tuomariliitto on 8.3.2024 antanut lausunnon ositusvaateen vanhentumista koskevasta arviomuistiosta 24.1.2024.

Tuomariliitto pitää edelleen aiemman lausuntonsa mukaisesti kannatettavana, että

- avio-oikeudelle säädetään 10 vuoden vanhentumisaika avioliiton purkautuessa avioeron tai avioliiton kumoamisen vuoksi.
- avio-oikeuden vanhentuminen on mahdollista katkaista hakemalla käräjäoikeudelta pesänjakajaa osituksen toimittamiseksi.
- puolisoilla on mahdollisuus sopia avio-oikeuden vanhentumisesta toisin.

Puolison kuolemaan päättyneiden avioliittojen rajaaminen ehdotuksen ulkopuolelle avio-oikeuden vanhentumisen osalta on mietinnössä esitetyn tavoin perusteltua.

Tuomariliitto kannattaa työryhmän mietinnössä esitettyjä vallintarajoitusten ja yhteisomistusolettaman vanhentumista avioliiton purkautuessa avioeron tai avioliiton kumoamisen vuoksi. Tuomariliitto suhtautuu varauksellisesti näiden vanhentumisaikojen asettamiseen avioliiton päättyessä puolison kuolemaan.

Avio-oikeuden vanhentuminen (AL 66 §, 103 c § ja 103 d § sekä lakiehdotukset 2-4)

Lausuntonne ehdotetuista säännöksistä?

Avio-oikeuden vanhentuminen

Ehdotuksen mukaan avio-oikeus päättyisi 10 vuoden kuluttua lainvoiman saaneen avioerotuomion tai avioliiton kumoamista koskevan tuomion päätöspäivämäärästä, ellei vanhentumista ole katkaistu tai puoliset ole sopineet toisin avio-oikeuden vanhentumisesta.

Vanhentumisen katkaiseminen

Mietinnön lakitekstiä koskevasta ehdotuksesta ilmenee, että vanhentuminen katkeaisi, kun puoliso tai puolison kuolinpesä hakisi tuomioistuimelta pesänjakajaa osituksen toimittamiseksi. 10 vuoden määräaika keskeytyisi menettelyn ajaksi, kun pesänjakajan määräämistä koskeva asia tulee vireille. Jos mainittu asia raukeaa, määräaika jatkaa kulumistaan sen keskeytyshetkestä lukien.

Ehdotuksen perusteluissa on todettu, että mikäli toimitusositus raukeaa, 10 vuoden määräaika jatkaisi kulumista siitä hetkestä, johon se menettelyä haettaessa jäi.

Täsmentämistä kaipaisi, milloin määräajan keskeytymisen on tarkoitettu päättyvän. Onko mahdollisesti tarkoituksena ollut, että 10 vuoden määräaika keskeytyisi vain tuomioistuinmenettelyn ajaksi eli pesänjakajan määräämistä koskevan hakemuksen vireille tulon ja siitä annettavan ratkaisun lainvoimaiseksi tulon väliseksi ajaksi.

Ehdotuksen perusteluissa on esitetty vanhentumisen katkaisemisen selvittämisen keinoiksi joko selvittäminen molempia osapuolia kuulemalla tai hankkimalla selvitystä molempien puolisoitten kaikista kotipaikoista avioeron vireille tulon jälkeen ja näiden kotipaikkojen tuomioistuinten todistukset siitä, että pesänjakajaa ei ole haettu tai mahdollinen haettu toimitusositus on rauennut.

Tuomariliitto toteaa selvyyden vuoksi, että käräjäoikeudesta selviää, onko pesänjakajaa haettu, onko pesänjakajaa määrätty tai onko asia jäänyt sillensä. Tuomioistuimessa ei ole tietoa siitä, miten toimitusositukselle on käynyt pesänjakajalla, ellei pesänjakajan ratkaisua ole moitittu. Pesänjakajan hakemista koskevia selvityksiä voi mietinnön mukaan joutua pyytämään kaikista käräjäoikeuksista, jos puolisoitten kotipaikoista ei ole tietoa. Tämä tulee aiheuttamaan selvästi lisätyötä käräjäoikeuksissa.

Tuomariliiton käsityksen mukaan olisi selkeämpää, että tuomioistuin ilmoittaisi Digi- ja väestötietovirastolle pesänjakajan määräämisestä. Tämä liittyisi luontevasti avio-oikeuden kestosta tehtävien sopimusten rekisteröimistä varten perusteltavaksi suunniteltuun avio-oikeusasioiden rekisteriin. Tätä vaihtoehtoa olisi syytä selvittää asian jatkovalmistelussa. Ilmoitusten tekeminen aiheuttaa lisäresurssien tarvetta käräjäoikeuksissa.

Sopimus avio-oikeuden vanhentumisesta

Avio-oikeuden vanhentumista koskeva sopimus on tehtävä AL 66 §:n määrämuodossa eli kirjallisesti ja kahden esteettömän henkilön oikeaksi todistamana. Sopimuksen voimaantulo edellyttää rekisteröintiä Digi- ja väestötietovirastossa. Tarkoitus on perustaa tätä varten avio-oikeusasioiden rekisteri. Sopimus voidaan rekisteröidä vasta, kun avioliiton purkamista koskeva tuomio on saanut lainvoiman.

Kuten Tuomariliiton aiemmassa lausunnossa on todettu, käytännössä riitaisissa osituksissa puolisoiden voi olla haasteellista päästä sopimukseen poikkeavasta määräajasta avio-oikeuden vanhentumiselle. Lisäksi on mahdollista, että avio-oikeuden vanhentumista koskevan sopimuksen kesto käytetään osana lasta koskevien asioiden neuvotteluja. Tämä voi johtaa epätasapuolisiin ratkaisuihin lasten asioiden sekä avio-oikeuden vanhentumisajan ja siten osituksen osalta.

Avio-oikeuden vanhentumisen seurauksia

Tuomariliitto kannattaa ehdotettuja avio-oikeuden vanhentumisen seurauksia:

- Avio-oikeuden vanhentumissääntely kohdistuisi puolison velvollisuuteen luovuttaa osituksessa omaisuuttaan avio-oikeuden nojalla toiselle puolisolle. Käytännössä tämä tarkoittaisi tasingonmaksuvelvollisuuden vanhentumista.
- Ositusta ei voitaisi enää sovitella, jos avio-oikeus on vanhentunut.
- Avio-oikeuden vanhentuminen johtaisi siihen, että entinen puoliso ei olisi 10 vuoden määräajan umpeuduttua puolison kuolinpesän osakas, jos vanhentumista ei ole katkaistu tai osituksen vanhentumisesta ole toisin sovittu.

Harkittavaksi tulisi jatkovalmistelussa ottaa myös, miten menetellään, jos puoliso on salannut omaisuuttaan osituksessa ja se ilmenee vasta avio-oikeuden vanhentumisajan jälkeen. Olisiko tällaisessa tilanteessa syytä säätää mahdollisuudesta poiketa avio-oikeuden vanhentumisesta esitetystä määräajasta.

Tuomariliitto kannattaa, että avio-oikeuden vanhentumiselle ei esitetä lopullista vanhentumisaikaa, koska puoliset voivat sopia vanhentumisesta laista poikkeavasti eikä sopimusvapautta tulisi tältä osin rajoittaa määräajoilla.

Vallinnanrajoitusten vanhentuminen (AL 86 §)

Lausuntonne ehdotetusta säännöksestä?

Kymmenen vuoden määräajan asettamista vallintarajoituksille voidaan pitää kannatettavana mietinnössä todetuin tavoin, kun avioliitto purkautuu avioeron tai avioliiton kumoamisen vuoksi.

Tuomariliitto suhtautuu varauksellisesti määräajan asettamiseen vallintarajoituksille, kun avioliitto on päättynyt puolison kuolemaan. Kyse on siitä, voiko leski luovuttaa omistamansa puolisojen yhteisenä kotina olleen kiinteistön tai huoneiston taikka muun muassa siihen kuuluvan asuntoirtoimiston (avioliittolaki 38 § ja 39 §) ilman avioliittolain 86 §:n 2 momentin tarkoittamaa perillisten suostumusta tai tuomioistuimen lupaa 10 vuoden vanhentumisajan jälkeen. Jos avioliitto on päättynyt puolison kuolemaan, ositus tehdään mietinnössä todetuin tavoin usein käytännössä vasta lesken kuoleman jälkeen. Mikäli leski saisi luovuttaa ehdotetulla tavalla vallintarajoitusten vanhentumisen jälkeen puolisojen yhteisen kodin, joka voi olla pesän suurin varallisuuserä, luovutuksen laatu ja mahdollisen vastikkeen määrä voivat vaikuttaa omaisuuden säästöön ja ositettavaan varallisuuteen. Tämä voi siten vaikuttaa perillisiä kuulematta heidän oikeusasemaansa heikentävästi ja aiheuttaa oikeudellisia ongelmia ositusta toimitettaessa. Tästä voi aiheutua riitaisuuksia, jotka lisäävät oikeudenkäyntejä ositusasioissa tuomioistuimissa. Lisäksi kymmenen vuoden vanhentumisaikaa voidaan näissä tilanteissa pitää lyhyenä.

Yhteisomistusolettaman vanhentuminen (AL 89 §)

Lausuntonne ehdotetusta säännöksestä?

Kymmenen vuoden määräajan asettamista yhteisomistusolettamalle voidaan pitää kannatettavana mietinnössä todetuin tavoin, kun avioliitto purkautuu avioeron tai avioliiton kumoamisen vuoksi.

Tuomariliitto suhtautuu varauksellisesti määräajan asettamiseen yhteisomistusolettamalle, kun avioliitto on päättynyt puolison kuolemaan. Jos avioliitto on päättynyt puolison kuolemaan, ositus tehdään mietinnössä todetuin tavoin usein käytännössä vasta lesken kuoleman jälkeen. Mietinnön säännöskohtaisten perustelujen mukaan entisten puolisojen voidaan lähtökohtaisesti olettaa omistavan myös sellaisen hallussaan olevan omaisuuden, joka on hankittu avioliiton aikana, kun avioliiton purkautumisesta on kulunut 10 vuotta. Mikäli leski saisi ehdotetuin tavoin omistusolettaman hallussaan olevaan omaisuuteen kymmenen vuoden jälkeen yhteisomistusolettaman vanhennuttua, tämä voi johtaa kohtuuttomaan tilanteeseen perillisten kannalta. Omistusolettamasta poikkeavan näytön hankkiminen voi osoittautua mahdottomaksi.

Vaihtoehdot ja työryhmän harkitsemissa muita kysymyksiä, joihin ei ehdoteta muutoksia (mietinnön luvut 5.1 ja 5.2)

Näkemyksenne näissä luvuissa käsiteltyjen asioiden lainmuutostarpeista?

Tuomariliiton käsityksen mukaan lähtökohtaisesti ei ole tarvetta jatkaa valmistelua työryhmätyön ulkopuolelle jätetystä avio-oikeuden vanhentumisesta jäämistöosituksessa. Mikäli niiltä osin jatketaan asian valmistelua, Tuomariliitto toteaa aiemman lausuntonsa mukaisesti, että vanhentumisen määräaika tulisi olla 10 vuotta lesken kuolemasta.

Mietinnössä todetuin tavoin yhteisomistussuhteen purkamiseen ja omaisuuden erotteluun ei sovellu vanhentumismääräaika perustuslailla turvatun omaisuuden suojan vuoksi.

Pääasialliset vaikutukset (mietinnön luku 4.2)

Onko teillä täydennettävää ehdotuksen vaikutusarviointeihin?

Tuomioistuinten kannalta ehdotuksesta tulee aiheutumaan lisäresurssien tarvetta ainakin avio-oikeuden vanhentumiseen liittyvien kysymysten selvittämisestä. Lisäksi on mahdollista, että pesänjakajien hakeminen ositusta varten voi lisääntyä vanhentumisen katkaisemiseksi.

Tuomariliitto pitää mahdollisena, että vanhentuminen siirtymäsäännökset huomioon ottaen aiheuttaa ositukseen liittyvien riita-asioiden määrän lisääntymistä tuomioistuimissa.

Muuta

Onko teillä muuta lausuttavaa työryhmän ehdotukseen liittyen?

Tuomariliitto kiinnittää huomiota siihen, että mietinnöstä ei suoraan ilmene, edellyttääkö vanhentumisen selvittäminen väitettä, kuten aiemmassa arviomuistiossa on todettu, vai tuleeko se tehtäväksi viran puolesta.

Ennen lain voimaantuloa päättyneiden avioliittojen osalta siirtymäsäännös on suhteellisen lyhyt eli määräaika avio-oikeuden ja vallintarajoitusten vanhentumiselle voi olla aikaisintaan viisi vuotta lain voimaantulon jälkeen.

Lausunnon valmistelu

Lausuntoa on valmisteltu Tuomariliiton oikeuspoliittisessa valiokunnassa ja hallituksessa. Lausunnon kirjoittamiseen on osallistunut: käräjätuomari Minna Leikas

Tuomariliiton hallitus on käsitellyt lausunnon sähköpostitse.

Helsingissä 7.3.2025

Suomen tuomariliitto – Finlands domareförbund ry

Tuuli Vänskä

puheenjohtaja

Minna Hällström

varapuheenjohtaja

Suomen tuomariliitto - Finlands domareförbund ry toimii tuomioistuinlaitoksen kehittämiseksi sekä sen merkityksen ja tuomarin riippumattoman aseman säilyttämiseksi yhteiskunnassa.

Tuomarikunnanyhteisenä järjestönä Tuomariliitto valvoo ja edistää jäsentensä ammatillisia ja muita yhteisiä pyrkimyksiä.

Hartikainen Linda
Suomen tuomariliitto - Finlands domareförbund ry